

Buiten spelen als vrijwilligerswerk

ESSAY Jeroen Vermeulen

De mogelijkheden om in de stad buiten op straat te spelen zijn minder geworden. Een balletje trappen gebeurt vooral op daarvoor speciaal aangewezen pleintjes en veldjes. Professionals uit tal van organisaties organiseren er begeleide sportactiviteiten die vaak ook nog een maatschappelijk doel dienen. Jongeren worden vrijwilligers in hun eigen buurt. Wat betekent dat en wie zijn deze jongeren?

Voetballen op straat is niet meer zo eenvoudig als het ooit was. Spontaan met een bal de straat op, langs de deur gaan bij je vriendjes met de vraag of ze meedoen met een partijtje, met wit krijt doelen tekenen op de muren van een gebouw en bij het licht van de lantarenpalen blijven voetballen tot je naar binnen geroepen wordt. Is dat verleden tijd?

Het is een gegeven dat er steeds minder plek in de stad is voor kinderen om buiten te spelen. Braakliggende terreinen zijn volgebouwd, auto's hebben bezit genomen van de straat. Ruimte is een schaars goed in de stad. Kinderen voetballen tegenwoordig meestal op plaatsen die daarvoor ook bedoeld zijn: op schoolpleinen, in parken, speeltuinen en op aangelegde sportveldjes. Deze locaties maken deel uit van ontwerp en inrichting van de publieke ruimte en zijn dus opgenomen in publiek beleid. De activiteiten van sport en spel zijn bijgevolg een zaak geworden van formele organisaties, zoals van welzijnsorganisaties en commerciële sportaanbieders. De locaties worden dikwijls beheerd, er gelden expliciete regels voor gebruik en er is grote kans dat de plekken omheind zijn. Tevens organiseren professionele begeleiders op vele sportveldjes in steden wekelijks geprogrammeerde activiteiten voor kinderen en jongeren. Bovendien is spelen met een bal in de publieke ruimte niet meer zomaar alleen leuk. Spelen met een bal heet 'sporten' en sporten dient maatschappelijke doelen. Sport is goed voor iets: voor de gezondheid, voor het leren van sociale vaardigheden of voor binding in de buurt. De kinderen en jongeren die spelen op deze sportveldjes treden daarmee tegelijk een organisatieverband binnen. Wat betekent

dat en hoe ziet dat er concreet uit? Het vervolg van dit essay illustreert dit met een casus van de Richard Krajicek Foundation.

Playgrounds van de Richard Krajicek Foundation

Ruim vijftien jaar geleden heeft de toenmalige Nederlandse toptennisser Richard Krajicek een stichting opgericht, de Richard Krajicek Foundation (RKF). Zijn stichting heeft tot doel sportveldjes aan te leggen in stadswijken waar kinderen weinig of geen mogelijkheden hebben om buiten te spelen. De RKF noemt deze veldjes 'playgrounds'. Inmiddels heeft de RKF meer dan 100 playgrounds aangelegd in tal van steden in Nederland, vooral in achterstandswijken. Het zijn sportveldjes die geschikt zijn voor diverse sporten. Er bestaan playgrounds als tennisvelden, maar meestal gaat het om gecombineerde voetbal- en basketbalvelden. Sommige playgrounds zijn speciaal aangelegd, de meeste zijn opgeknapte verwaarloosde veldjes. Zowel het uiterlijk van de playgrounds als de beschikbare faciliteiten zijn divers. De reden hiervoor is dat playgrounds door de RKF, samen met lokale overheden, worden aangelegd in overleg met buurtbewoners. Door de jaren heen is de relatie met de buurt steeds belangrijker geworden voor de RKF. Mede gedragen door, en aansluitend op, beleid van gemeentes en rijksoverheid is de RKF zich met specifieke sportprojecten en -programma's gaan richten op het versterken van sociale cohesie in stadsbuurten en op het vergroten van sociaal kapitaal van jongeren. De playground moet een plek worden van en voor buurtbewoners. De RKF betreft jongeren uit de omliggende buurt bij de organisatie en begeleiding van sport, ondersteund door professionals van welzijnsorganisaties of van lokale sportaanbieders.

In 2006 is de RKF begonnen met het programma 'Krajicek Scholarship'. Hiermee biedt de stichting een financiële ondersteuning aan jongeren die zich vrijwillig inzetten voor de playground in hun eigen buurt. In ruil voor 100 uur vrijwilligerswerk per jaar ontvangen zij van de Richard Krajicek Foundation een studiebeurs van maximaal €1000 per schooljaar. Veel van deze 'scholarshippers' volgen een middelbare

Playground van de Richard Krajicek Foundation in Amsterdam. Foto: Richard Krajicek Foundation

beroepsopleiding tot sportleider. Maar de RKF ondersteunt ook jongeren die geen sportgerelateerde opleiding volgen. In 2013 ontvingen meer dan 160 jongeren zo'n scholarship. Het programma richt zich expliciet op de ontwikkeling van jongeren (door studie en stage), maar ook op het creëren van een verbinding tussen de playground en de buurt. Van de scholarshipers wordt verwacht dat zij deze verbinding maken door sportactiviteiten voor kinderen te organiseren. In het onderzoek dat we hebben verricht naar de maatschappelijke betekenis van het scholarship-programma, verwoordt één van de scholarshipers het als volgt: "De playgrounds zijn niet alleen van mij, de playgrounds zijn van ons allemaal en we proberen ook iedereen er een steentje aan te laten bijdragen. Dat loopt nu goed, iedereen is enthousiast en iedereen wil ook helpen als er iets wordt georganiseerd."

Het gegeven dat deze jongeren in de omgeving van de playground wonen of zijn opgegroeid vergemakkelijkt het leggen van contact: "Ja, ik ben een bekend gezicht, een jongen uit de buurt. Je wordt heel snel als sportleider populair, je krijgt wat meer respect van de jongeren, omdat ze je ook kennen. En ja het geeft ook een goed gevoel voor de jongeren, een bekend iemand, die iets voor hun wil betekenen."

Ze onderhouden contacten met buurtbewoners, maar ook met lokale organisaties als basisscholen en buurthuizen. Door het werk van de scholarshipers worden de playgrounds ontmoetingspunten in de buurt. Tegelijkertijd helpt het doen van vrijwilligerswerk op de playground de jongere om vaardigheden te ontwikkelen in het opzetten en uitvoeren

van sportactiviteiten. En het leidt tot een verbreding van het sociale netwerk omdat het werk vraagt om contacten te leggen met personen en instanties uit de wijk en daarbuiten. Een geïnterviewde scholarshiper geeft een voorbeeld: "De RKF organiseert bijeenkomsten, wat ik heel leuk vind. Je krijgt contacten met andere mensen. Je leert de visie van andere mensen. Bijvoorbeeld een half jaar geleden in Noordwijk waren er mensen die clinics gaven. Ook een voetbaltrainer, wat ik heel leuk vind omdat ik zelf ook trainer ben. Ben ik naar hem toegegaan van 'hoe doe jij dat nou?' Daar heb ik een speciale band mee gekregen. Ik heb er ook een band mee gekregen buiten dit om."

Er is steeds minder plek in de stad voor kinderen om buiten te spelen

Sport en sociaal kapitaal

Het vrijwilligerswerk op de playgrounds helpt de jongere om, in theoretische termen, zijn sociaal kapitaal te vergroten. Het concept 'sociaal kapitaal' speelt een centrale rol in beleid en onderzoek naar de maatschappelijke betekenis van sport. Sociaal kapitaal kan omschreven worden als de voordelen die het gevolg zijn van sociale contacten en netwerken. De gedachte is dat deelname aan sport, of het organiseren

van sport, toegang geeft tot sociale netwerken en daardoor leidt tot maatschappelijke participatie. Van belang daarbij is wel dat deze sociale contacten de mogelijkheid bieden om nieuwe netwerken binnen te treden en dat de hulpbronnen behorend bij deze netwerken verder kunnen helpen in het maatschappelijk leven. Daarbij valt te denken aan opleidingsmogelijkheden of aan kansen op werk. De Amerikaanse socioloog Stanton-Salazar is van mening dat het voor de maatschappelijke ontwikkeling van jongeren uit achterstandsgroepen belangrijk is om sociale banden te leggen met vertegenwoordigers van instituties die op sleutelposities zitten. Deze vertegenwoordigers, die Stanton-Salazar 'institutional agents' noemt, kunnen jongeren steun en toegang geven tot hulpbronnen, die cruciaal zijn voor hun ontwikkeling. In de context van sport kunnen deze 'agents' sportcoaches zijn, andere vrijwilligers in de sport of docenten van opleidingen, jongerenwerkers, en vertegenwoordigers van bedrijven. Hun bereidheid tot steun en hun mogelijkheden om toegang tot netwerken en hulpbronnen te leveren, kunnen de wereld van jongeren op significante manier doen veranderen. De RKF zet juist hier op in door de jonge scholashippers via scholing en bijeenkomsten, naast het vrijwilligerswerk en naast de eigen studie, nog extra mogelijkheden te geven te bouwen aan netwerken en inhoudelijke competenties.

De scholashippers

Sportleiders van de Richard Krajicek Foundation werken als 'institutional agents'. Zij werken ter plekke met de jongeren en kunnen hen bij de RKF voordragen voor een scholarship. Zij begeleiden deze jongeren bovendien in hun vrijwilligerswerk op de playgrounds en treden vaak op als mentoren voor hun studie. Daartoe onderhouden zij ook contact met docenten van de betreffende opleidingen en bemiddelen bij mogelijke conflictsituaties. De scholashippers zelf hebben we tijdens ons onderzoek leren kennen als betrokken jonge burgers die zich in verschillende sociale netwerken begeven. Een goed voorbeeld is Youssef. Hij is een scholashipper die op allerlei gebieden in de sport actief is, maar ook daarbuiten. Hij werkt bij een organisatie voor buurtsportwerk, doet de ALO (Academie voor Lichamelijke Opvoeding) in deeltijd, en werkt als persoonlijk trainer en coach. Bovendien is hij benoemd tot 'sleutelfiguur' van de gemeente Amsterdam ("een brug tussen de jongeren en de gemeente" zoals hij zelf zegt). In die hoedanigheid organiseert hij bijeenkomsten met jongeren uit de buurt en de gemeente. Het is niet per se zo dat deelname in diverse netwerken het gevolg zijn van de scholarship, maar de sport en in het bijzonder de werkzaamheden op de playground zijn voor jongeren als Youssef wel het startpunt geweest van hun persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling.

Hun actief-zijn stelt hen vervolgens in staat deuren te openen voor andere jongeren, soms zelfs letterlijk. Ze worden een spil in de wijk, met invloed en met vermogen om zaken te realiseren die anderen niet kunnen. Dat is hun verworven sociaal kapitaal. Een scholashipper vertelt: "Ik werk in een wijkcentrum. Die gooien we dan open. Het ging steeds eerder dicht. Het leek wel een administratief kantoor. 'Jullie zijn toch een wijkcentrum', zei ik. 'Jullie doen niks en wij moeten maar naar buiten.' Ik was een beetje boos. Nu gaat het weer goed. Inmiddels werken er ook andere mensen. En ik probeer dan weer de zondag te openen voor de jongens. Zodat ze iets te doen hebben."

Door activiteiten op de playground te begeleiden kunnen scholashippers hun passie voor sport uitleven. Maar in de interviews verwoorden ze dat sport voor hen geen doel op zichzelf is. Ze zijn er duidelijk over dat het hen uiteindelijk te doen is om kinderen en andere jongeren te helpen en te begeleiden: "Je praat met sommigen kinderen ook wel over school. 'doe je je best? wat voor cijfers heb je gehaald? Ga je over?' Als ze moeite hebben met huiswerk dan kun je wel helpen. Dan zeg ik kom naar het wijkcentrum en dan kan ik je helpen met vakken die ze moeilijk vinden." Hier speelt het punt dat scholashippers bekend zijn met de kinderen en jongeren uit de eigen buurt en daardoor in staat zijn om een band met ze op te bouwen. Een scholashipper benoemt het als 'bij mij heeft hij een veilig gevoel' in het volgend interviewcitaat: "Als het

Een Scholashipper geeft instructie tijdens een georganiseerde sportactiviteit

iets ernstigs is en ik zie dat die jongen echt in een dip zit, het hoeft niet altijd een probleem te zijn maar als het echt zo iets ergs is, dan laat ik hem niet alleen, om te praten, om hem een veilig gevoel te geven. Hij komt niet zomaar naar mij toe, bij mij heeft hij een veilig gevoel.” Blijkbaar zijn de scholarshipers – door hun positie en hun werk – in staat onderling vertrouwen tot stand te brengen. Sociaal kapitaal heeft niet alleen een instrumentele kant (wat levert het op in materiële zin), maar ook een morele kant: het verworven sociaal kapitaal versterkt betrokkenheid en binding in de buurt.

De bovengenoemde citaten geven aan dat scholarshipers een bijzondere positie kunnen innemen ten opzichte van de jongeren in de

buurt die de playgrounds bezoeken. Ze ontwikkelen zich tot voorbeeld voor hen. Scholarshipers vinden het belangrijk dat ze waardering voor hun werk krijgen, niet in minst van de jongeren die zij op de playground begeleiden. En deze waardering ontvangen ze inderdaad. Eén van hen beschrijft: “Als ik in de wijk fiets of loop met vrienden, dan lopen ze langs en dan groeten ze weet je, een gebaar van respect. En het is niet zo dat ze mijn schoenen moeten kussen maar ze komen langs en ze geven een hand. Dat toont wel wederzijds respect. Als ze iets extra’s willen, een uurtje extra in het wijkcentrum dan probeer ik dat voor ze te regelen. En dat zien ze ook, daarom ook dat respect.”

Het scholarship was voor Youssef belangrijk voor zijn persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling

Het nieuwe buiten spelen

Als buiten spelen een verschijnsel wordt van organisaties, zoals in het geval van sporten op de playgrounds van de Richard Krajicek Foundation, dan valt er functioneel sociaal kapitaal te verdienen. Jongeren op de playgrounds kunnen vrijwilligers worden – scholarshipers – die via de sport toegang krijgen tot maatschappelijke domeinen en netwerken van educatie en werk. Sport is een middel voor sociale mobiliteit. Deze ontwikkeling in het spelen op straat is goed, omdat het aan jongeren in achterstandswijken nieuwe kansen biedt. Maar het is ook jammer omdat de spontaniteit, creativiteit en vrijheid van ‘lekker buiten spelen’ dreigt te verdwijnen. Of is dat een te romantische gedachte over buiten spelen? Wat blijft, echter, is datgene wat ook wel morele aspect van sociaal kapitaal is genoemd: het gegeven dat je op straat door te spelen en te sporten een band met je vrienden krijgt en dat je voelt dat je deel bent van de buurt waar je woont.

Jeroen Vermeulen (j.vermeulen@uu.nl) werkt als universitair hoofddocent bij het departement Bestuurs- en Organisatiewetenschap van de Universiteit Utrecht. Zijn onderzoek is gericht op de maatschappelijke betekenis van sport voor jongeren, met een bijzondere belangstelling voor de organisatie van sport in de publieke ruimte.

Literatuurselectie

- Spaaij, R. (2011) *Sport and Social Mobility. Crossing Boundaries*. New York: Routledge.
- Vermeulen, J. en P. Verweel (2013) Een voorbeeld voor jongeren in de wijk. De betekenis van de Krajicek Scholarship. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Vermeulen, J. (2011) The bridge as playground: organizing sport in public space. *Culture and Organization* 17, (3): pp. 231-251.
- Verstrate, L. en L. Karsten (2011) The creation of play spaces in twentieth-century Amsterdam: From an intervention of civil actors to a public policy. *Landscape Research* 36 (1): pp. 85-109.

Foto: Richard Krajicek Foundation